

**ELEKTRON BRASLETLAR QO‘LLASHGA DOIR
AMERIKA QO‘SHMA SHTATLARINING
XALQARO TAJRIBASI**

Mirzatillayev Umid Izzatillayevich

O‘zR Ichki ishlar vazirligi Jamoat xavfsizligi masalalari ilmiy-amaliy tadqiqotlar
markazi, yetakchi ilmiy xodimi

ANNOTATSIYA

Ushbu tadqiqot ishida elektron brasletlarning qisqacha tarixi, G‘arb mamlakatlarida qo‘llanishi, bunga sabab bo‘lgan omillar asosan, dunyoning rivojlangan dablalari – AQShning bu boradagi tajribalar xususida fikrlar keltirilgan va tadqiq etilgan.

Kalit so‘zlar. G-8 davlatlari, AQSh, elektron monitoring tizimi, elektron brasletlar, Jek Lav, Kaliforniya, GPS brasletlar, Adam Uolsh.

**ELECTRONIC BRACELETS ARE USABLE THE UNITED STATES OF
AMERIKA’S INTERNATIONAL EXPERIENCES**

ABSTRACT

In this research work, a brief history of electronic bracelets, their use in Western countries, the factors that led to this, and the experiences in this regard in the developed countries of the world - the USA are presented.

Key words. G-8 countries, USA electronic monitoring system, electronic bracelets, Jack Love, California, GPS bracelets, Adam Walsh.

Jahonning rivojlangan mamlakatlari muntazam xavfsizlik, barqarorlik, huquqbuzarliklar profilaktikasiga doir ishlarni oldi qatorda bajarishga urinadilar. Bu holat jamoat xavfsizligini ta’minlash sohasida alohida amalga oshiriladi. Dunyoning G-8 davlatlari¹ bo‘lgan AQSh, Fransiya va Germaniyada elektron monitoring tizimi va

¹ <https://www.britannica.com/topic/Group-of-Eight>

vaqtinchalik mahkum etilganlarni nazoratini ta'minlaydigan elektron brasletlar katta ahamiyatga ega.

Bu tizim doimo mutaxassislar nazoratida va doimiy o'rganish jarayonida. Elektron brasletlardan foydalanish boshlangan davrdan beri bugunga qadar u yanada takomillashib bordi. Ekspertlar AQSh (1983 yildan), Buyuk Britaniya (1989 yildan) va Yevropa Ittifoqi tajribasini o'rgandilar. Elektron brasletlardan foydalanishni birinchi boshlagan Yevropa davlati bu – Buyuk Britaniyadir. Shu bilan birga Yevropa mamlakatlari orasida elektron brasletlardan eng intensiv foydalanish ham Buyuk Britaniyaga tegishli. Birgina 2008 yilning o'zida u yerda 15 yoshdan 17 yoshgacha bo'lgan 20 mingga yaqin jinoyatchi o'smirlar elektron braslet taqib yurishgan edi².

Bu tizimning foydalari sabab keyinchalik bu turdagi elektron boshqaruv Shvetsiyada (1994 yildan), Niderlandiyada (1995 yildan), Fransiyada (1997 yildan), Belgiyada (1998 yildan)³ va boshqalarda qo'llanila boshlandi. So'nggi o'n yil ichida 60 dan ortiq mamlakatlar dunyoda elektron brasletlardan jazoning muqobil shakli sifatida faol foydalanadi. Ma'lumotlarga ko'ra, dunyoda 200 000 dan ortiq qonunbuzarlar bunday brasletlarni taqib yurishadi⁴.

Elektron braslet 1950 yillarda Garvard universiteti olimlari tomonidan ixtiro qilingan. Telekommunikatsiya texnologiyalari yutuqlarini huquqbuzarlar ustidan nazorat xizmatiga qo'yish g'oyasi birinchi marta amerikalik sudya Jek Lavning xayoliga 1983 yilda O'rgimchak odam haqidagi mashhur komiksni o'qib chiqqandan keyin kelgan. Unda asosiy super qahramon dushmanning qo'liga ulkan braslet taqib, uni kuzatib qo'ygan. Sudyaga kuzatishning bu usuli shu qadar yoqdiki, u buni haqiqatga aylantirishni taklif qildi. Qo'shma Shtatlarda brasletlardan foydalanishning 130 mingdan ortiq holatlari bo'lgan bir vaqtda Yevropa mamlakatlarida ular hali keng tarqalmagan edi. Shu bilan birga, bir qator manbalar ularning kiritilishidan mumkin

² Прокопенко А. Электронные браслеты: проверка на прочность // Судебно-юридическая газета. 2013. 23 авг. № 33 (201).

³ Александров Ю. Электронный мониторинг за рубежом // Преступление и наказание. 2010. № 3. С. 29.

⁴ Бодня Т. Ордер на расправу. <http://mair.in.ua/inquest/show/id/12495>(дата обращения: 16.03.2014 г.).

bo‘lgan ijobiy ta’sir haqida gapirsa⁵, boshqalari esa mavjud ma’lumotlar bunday ta’sirning yo‘qligi haqida gapirishga imkon berishini ko‘rsatadi⁶.

Qo‘shma Shtatlarda jazoni o‘tayotgan va shartli ravishda ozodlikdan mahrum etilgan shaxslarni masofadan nazorat qilish penitensiar tizim xarajatlarini kamaytirishning eng keng tarqalgan usullaridan biridir⁷. Ushbu mamlakatda elektron monitoringdan foydalanish turli xil qonun hujjatlari bilan tartibga solinadi, uni amalga oshirish holatlari va tartiblari turli davlatlarda sezilarli darajada farq qiladi. Bunday brasletlardan foydalangan holda mahkumlarning uyda monitoringi AQShning 50 shtatidan 49 tasida keng darajada qo‘llaniladi.

Elektron monitoring sudyaning ixtiyoriga ko‘ra uncha katta bo‘lmagan huquqbuzarliklar uchun jazo, sudgacha bo‘lgan garovga qo‘shimcha to‘lash, shuningdek, jazodan muddatidan oldin ozod etilgan shaxslarga nisbatan nazorat chorasi sifatida o‘rnatiladi. Maksimal monitoring muddati belgilanmagan. Qonunga ko‘ra, qisqa muddatga qamoq jazosiga hukm qilingan amerikaliklar sudyaga qamoq jazosini elektron uy qamog‘i bilan almashtirishni so‘rab murojaat qilish huquqiga ega. Elektron brasletlar vaqti-vaqti bilan politsiya bo‘limiga signallarni uzatadi, bu mahkumlarning kunning ma’lum soatlarida yashash joyida bo‘lishini nazorat qilish imkonini beradi va shu bilan birga ularning ish joyidan chiqib ketishmasligi aniqlab turiladi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, bugungi kunda 150 000 dan ortiq amerikaliklar elektron braslet taqib yurishadi⁸. Bir kishi uchun kuniga elektron monitoring narxi 9 dan 24 dollargacha, ya’ni jazoni an’anaviy o‘tash narxidan 3-7 baravar kamroqdir.

⁵ Gable R.K., Gable R.S. Electronic Monitoring: Positive Intervention Strategies // Federal Probation. 2005. Vol. 69. P. 21–25.

⁶ Renzema M., Mayo-Wilson E. Can Electronic Monitoring Reduce Crime for Moderate to High-risk Offenders? // Journal of Experimental Criminology. 2005. Vol. 1. P. 1–23.

⁷ Александров Ю. Электронный мониторинг за рубежом // Преступление и наказание. 2010. № 3. С. 30

⁸ Sergevnin V. The USA county and municipal management of the correctional institutions under budget deficit // Modernization of the state and municipal management: history, present day and prospects: International conference proceedings. Vladimir, 2010. P. 80–88.

2009 yilda Amerika Qo‘shma Shtatlarida 100 dan ortiq uy qamog‘ini ko‘rish va 44 000 ta kuzatuv moslamalari ham mavjud edi⁹.

Ayni paytda AQShning 16 kompaniyasi ushbu xizmatni 11 xil ishlab chiqaruvchi uskunalaridan foydalangan holda axloq tuzatish muassasalariga taqdim etadi. AQSh mahbuslarining atigi 10 foizini masofaviy nazoratning bir turiga o‘tkazish 4 milliard dollar xarajatlarni tejaydi¹⁰.

So‘nggi paytlarda jinoyatchilarni nazorat qilish uchun yanada yuqori texnologiyalar qo‘llanila boshlandi. Politsiyaning sun‘iy yo‘ldoshlar yordamida ishlovchi uskunlar bilan ta‘minlanishi katta yutuq bo‘ldi. Bu tizim elektron braslet taqqan shaxsning barcha harakatlarini kuzatish imkonini beruvchi maxsus GPS brasletlar bo‘lib, dastlab voyaga yetmaganlarga nisbatan jinsiy xarakterdagi jinoyatlar uchun jazo o‘tayotgan barcha ozodlikdan mahrum etilgan mahkumlar taqib yurishlari kerak edi. Rasmiylarga yangilik shu qadar yoqdi, 2008 yildan beri Kaliforniya jinoyatlar ro‘yxati sezilarli darajada kamaydi, ular uchun ozod qilinganidan keyin ular bir muncha vaqt politsiya nazorati ostida bo‘lishi kerakligi belgilangan¹¹.

Amerika Qo‘shma Shtatlarida, ayniqsa, jinsiy huquqbuzarlik sodir etgan shaxslar tomonidan foydalaniladigan barcha Internet ulanishlarini elektron nazorat qilish dasturi o‘rnatilgan. Masalan, 2008 yildagi “Internetni jinsiy tajovuzkorlardan mahrum qilish to‘g‘risida”gi qonun va 2006 yildagi Adam Uolshning “Bolalarni himoya qilish va xavfsizligi to‘g‘risida”gi qonunida keltirilgan qoidalarni keltirish mumkin. 2006 yildagi “Xavfsizlik to‘g‘risida”gi qonun, alohida ma‘lumotlar bazasini, ommaviy onlayn reestrni yaratishni, bolalarga nisbatan jinsiy jinoyatlar sodir etgan shaxslarni va bunday jinoyatchilarga nisbatan elektron nazoratning maxsus vositalarini majburiy qo‘llashni nazarda tutadi. Ushbu nazorat sun‘iy yo‘ldosh kuzatuv va nazorat qilinadigan shaxs bilan ikki yoki uch tomonlama uyali aloqa orqali ta‘minlanadi (Adam

⁹ Drake G. Offender Tracking in the United States.

http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Pres%20EM09%20Dra.pdf. Retrieved April 18, 2010.

¹⁰ Александров Ю. Электронный мониторинг за рубежом // Преступление и наказание. 2010. № 3. С. 30

¹¹ Барков Л.А. Элементы ограничения свободы и слу-чай применения электронного контроля в уголовном законодательстве США и Великобритании // Вестник Челябинского государственного университета. 2012. № 37 (291). Право. Вып. 34. С. 58–59.

Uolsh qonunining qoidalari 2011 yilda kuchga kirgan)¹². Qo‘shma Shtatlarda jamiyatdan ajratilmagan jazoning yana bir turi – elektron monitoring bilan uy qamog‘idir. Hozirgi vaqtda u federal darajada va mamlakatning deyarli barcha shtatlarida qo‘llaniladi¹³. Shunday qilib, bugun Amerika Qo‘shma Shtatlarida elektron boshqaruvning keng qo‘llanilishi va hozirgi vaqtda tobora ortib borayotganini ko‘rish mumkin. AQShda jamiyat jinoyatchilikning keng urchishiga qarshi. Biroq Meksika bilan chegara hududlarda qonunbuzarliklarning ko‘plab turlari uchraydi. Shu sababda uy qamog‘i tizimining keng qo‘llanishi va elektron brasletlardan mumkin qadar foydalanish amaliyoti anchayin samarali ishlab keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. <https://www.britannica.com/topic/Group-of-Eight>
2. Прокопенко А. Электронные браслеты: проверка на прочность // Судебно-юридическая газета. 2013. 23 авг. № 33 (201).
3. Александров Ю. Электронный мониторинг за рубежом // Преступление и наказание. 2010. № 3.
4. Бодня Т. Ордер на расправу. <http://mair.in.ua/inquest/show/id/12495>(дата обращения: 16.03.2014 г.).
5. Gable R.K., Gable R.S. Electronic Monitoring: Positive Intervention Strategies // Federal Probation. 2005. Vol. 69.
6. Renzema M., Mayo-Wilson E. Can Electronic Monitoring Reduce Crime for Moderate to High-risk Offenders? // Journal of Experimental Criminology. 2005. Vol. 1.
7. Sergevnin V. The USA county and municipal management of the correctional institutions under budget deficit // Modernization of the state and municipal

¹² Архипов А. Система электронного слежения и устройство браслетов. http://rapsinews.ru/legislation_publication/20100114/204466422.html#ixzz3GH3iGBHY (дата обращения: 16.10.2013 г.).

¹³ Александров Ю. Электронный мониторинг за рубежом // Преступление и наказание. 2010. № 3. С. 30

management: history, present day and prospects: International conference proceedings. Vladimir, 2010.

8. Барков Л.А. Элементы ограничения свободы и случаи применения электронного контроля в уголовном законодательстве США и Великобритании // Вестник Челябинского государственного университета. 2012. № 37 (291). Право. Вып. 34.

9. <https://www.dw.com/en/the-electronic-ankle-bracelet-more-of-a-mental-concept/a-37090613>

10. <https://www.dw.com/en/electronic-shackles-arent-always-the-solution/a-16554343>

